

Разицкий В. И., кандидат исторических наук, доцент, Киевский национальный торгово-экономический университет (Украина, Киев), kremenets2000@ukr.net

Информационная политика США в Саудовской Аравии в период национальной трансформации Ближнего Востока

В первой половине XX в. на Ближнем Востоке начались процессы национального пробуждения и образования государств, которые совпали во времени с возрастанием геополитического значения региона для ведущих стран мира. В борьбе за расширение сфер влияния в районе Персидского залива перед правительством США возник целый ряд сложных заданий. Среди них в частности вытеснить главного конкурента Великую Британию и обуздать развитие арабского национализма, который ставил под сомнение не только интересы Вашингтона, но и самое присутствие американцев в регионе. Расширение сфер влияния США на Ближнем Востоке началось с Саудовской Аравии, которая стала первым союзником и партнером в энергетической отрасли. В статье сделана попытка высветить особенности развития националистических движений в Саудовской Аравии и показать их влияние на реализацию заданий информационной политики США. Автор доказывает, что приоритетным направлением построения американо-саудовских отношений было налаживание взаимодействия Вашингтона с руководством королевства, а молчаливое согласие народных масс достигалась благодаря авторитету короля Саудовской Аравии.

Ключевые слова: информационная политика, пропаганда, национализм, информационно-пропагандистская стратегия, Персидский залив, Ближний Восток.

* * *

УДК 94(438)“1918/1939”:[325.3]

Шваб А. Г.

кандидат исторических наук, доцент, декан исторического факультета Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), anatoliyshvab@gmail.com

Колоніальна політика Другої Речі Посполитої: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Висвітлюється теоретична концепція колоніальної політики Другої Речі Посполитої та практичні кроки польської влади з її реалізації.

В основу дослідження покладено аналіз теоретичних та програмних положень еміграційної та колонізаційної політики ключових державних та громадських інституцій. Проаналізовано практичні кроки польського уряду й Міністерства закордонних справ у врегулюванні питань еміграції та колонізації.

На основі викладеного матеріалу зроблено висновок, що колоніальна ідея в польській суспільно-політичній і державницькій думці міжвоєнного періоду, сформована польськими інтелектуалами й політичними елітами задля виходу із складної соціально-економічної ситуації в молодій польській державі. Відсутність внутрішніх можливостей для створення ефективною, конкурентоспроможною соціально-економічної моделі, спонукала польську владу до створення скупчених польських поселень колонізаційного типу в країнах Південної Америки та Африки.

Ключові слова: польська колонізаційна політика, колоніальна політика, національна політика Другої Речі Посполитої.

Колоніальна ідея в польській суспільно-політичній і державницькій думці міжвоєнного періоду стала результатом пошуку виходу із складної соціально-економічної ситуації, в якій опинилася молода польська держава. Відсутність внутрішніх можливостей для створення ефективною, конкурентоспроможною економічної моделі, підштовхнула польські інтелектуальні та політичні еліти до з'ясування причин відставання Польської держави від розвинутих країн світу. Такою головною причиною, на переконання більшості з них, була несправедлива модель геополітичного та економічного світового устрою, яка унеможлилювала рівномірний економічний розвиток країн з обмеженим доступом до світових ринків сировини й збуту.

Метою даної статті є виявлення передумов, мотивів, засад та механізмів реалізації еміграційної та колоніальної політики Другої Речі Посполитої.

В українських історичних та суспільно-політичних дослідженнях ця тема спеціально не досліджувалася. Окремі її аспекти висвітлювалися лише в розрізі еміграційних та етносоціальних процесів на західноукраїнських землях даного періоду, які досліджувалися С. Качарабою та С. Макарчуком. Значно краще ця тема висвітлена в польській історичній науці. Серед авторів слід відзначити Х. Яновську [11], Е. Колодзєя [15], А. Кісінжера [14], М. А. Ковальського [16], Р. Фіктуса [9] тощо.

Нестійкість імміграційних ринків, пряма залежність польської еміграції від політики країн переселення, підштовхнули польську владу до пошуків ширших можливостей контролю процесу еміграції та економічних зисків від неї. Один із найбільш дієвих засобів, на думку багатьох теоретиків еміграційної політики, була переселенська еміграція колонізаційного типу, яку Міністерство зовнішніх справ (МЗС) почало активно апробувати з кінця 1920-х рр. та втілювати, в умовах припинення європейської заробітчанської еміграції, на початку 1930-х рр.

Науково-теоретичне обґрунтування польських колонізаційних і колоніальних прагнень широко представлено у напрацюваннях Наукового інституту з досліджень питань еміграції та колонізації (створений у 1925 р.), діяльність якого всіляко підтримувалася і фінансувалася польським урядом. У продовж 1925–1932 рр. на сторінках щоквартальника цього інституту вийшла друком низка публікацій, присвячена різним аспектам колонізаційної та колоніальної політики Польщі. Найбільша кількість публікацій на цю тему належить послідовним прихильникам цієї ідеї Г. Залецькому та С. Гломбінському.

Відомий польський еміграційний діяч, директор Наукового інституту з досліджень питань еміграції і колонізації С. Гломбінський, ідеї якого співзвучні з загальними політичними й суспільними настроями того часу, вважав, що поселенська еміграція може виконувати додаткову економічну роль для своєї батьківщини, за умови правильної її організації з боку держави та публічної підтримки суспільства. На його думку для цього необхідно: забезпечити на довгий період часу території для поселення більших скупчень переселенців із сприятливими кліматичними й комунікаційними умовами; еміграція повинна охоплювати лише ту частину суспільства, яка представляє надлишок продуктивних сил у даній сільській місцевості або галузі промисловості; емігранти мають утримувати сталі економічні стосунки з батьківщиною, постачаючи її сировиною і продукцією, яких вона не має, та вивозити продукцію, якої вистачає; переселенці повинні користуватися транспортною та фінансовою організацією батьківщини, що з часом повинно позитивно вплинути на розвиток взаємних торгівельних і кредитних стосунків; планово впроваджувана і підтримувана поселенська еміграція згодом має стати впливовим засобом національної експансії й повернення досвідчених фахівців та капіталів [9, s. 12].

Одним із найбільш послідовних популяризаторів колоніальної ідеї в суспільстві була Морська і колоніальна ліга. За кілька років активної пропаганди серед населення, питання утворення власних колоній

отримало значну підтримку серед польського суспільства й знайшло своє відображення в чисельних пропозиціях, ухвалах і резолюціях різних організацій, інституцій і товариств.

Під впливом суспільних настроїв 28 лютого 1933 р. польський Сенат ухвалив постанову, в якій наголошувалося на необхідності володіння Польщею колоніями. Сенатори зобов'язали уряд домагатися надання Польщі колоніального мандату. Підставою колоніальних прагнень було переконання, що швидкі темпи розвитку промисловості неможливі без володіння власними сировинними базами та морським транспортом, що лише польська експлуатаційна та промислово-торгівельна експансія, через створення власних колоній, може забезпечити належний рівень конкуренції в світовій економіці [2, str. 108–110].

Причина неконкурентоздатності Польщі розглядалася як похідна від несправедливого колоніального облаштування світу й крилася в імперіалістичній політиці колоніальних країн, які були неспроможні, навіть частково, використати доступні їм природні ресурси та забезпечити ефективний розвиток своїх колоніальних територій.

Польська колоніальна програма спиралася на переконання, що розвиток національної промисловості був неможливий без володіння завжди доступними власними сировинними базами, оскільки країни, які монополізували сировину є промислово розвинутими, й у разі створення для них конкуренції зможуть завжди обмежити доступ до ресурсів. Аналіз торговельних оборотів товарами, що надходили з колоніальних країн, засвідчував, що польська промисловість цілком залежить від іноземних джерел сировини. На покриття іноземного посередництва, транспорту та завищених монополізованих цін припадала значна частка прибутків. Польський оборот товарами з колоніальних країн був досить одностороннім і не компенсовувався експортом внутрішніх товарів [2, str. 111–112].

Основні положення польської колоніальної програми зводилися до необхідності отримання власних колоніальних територій, які б відповідали можливостям ведення сільського господарства, як сировинної бази для польської промисловості; укладання з однією з колоніальних країн, на придатних до аграрно-плантаційного господарства територіях, колоніального господарчого кондомініуму, з метою створення великих, фінансово стійких господарств та використання наявних там природних ресурсів; входження на територію однієї з мандатних колоній, де члени Ліги Націй мають рівні права й доступ, а їх діяльність не підлягає обмеженням в експлуатації сировинних ресурсів для потреб власної промисловості; концентрація розпорочених державних капіталів, призначених на фінансування польських колоніальних оборотів з метою впровадження свідомої й цілісної торговельної політики; створення в країні торговельно-фінансового апарату, покликаного організувати й забезпечити товарний і фінансовий економічно-торговельний обмін між метрополією та її колоніальною територією для забезпечення промисловості й торгівлі сировиною і продукцією, виробленою польськими підприємствами й колоністами; організації польськими колоніальними

підприємствами морського транспорту для перевезення сировини й продуктів необхідних для польських плантаторів.

Одночасно з початком колоніального аграрно-плантаційного проникнення на територію кондомініуму, передбачалася сировинно-експлуатаційна експансія на територію однієї з африканських мандатних колоній, до яких, відповідно до Версальського договору, кожний із членів Ліги Націй мав вільний доступ і де її члени мали рівні господарчі права з утримувачем мандату. Формою входження до мандатної території було отримання територіальних концесій спілками з польським капіталом і керівним та фаховим персоналом [2, str. 115–116]. З огляду на відсутність юридичних обмежень на в'їзд емігрантів із Європи для втілення колонізаційної ідеї було обрано Південну Америку.

У січні 1932 р. Морська і колоніальна ліга прислала до Ради міністрів “Нарис польської колоніальної й колонізаційної акції на території Південної Америки та французьких колоній у Африці”. У “Нарисі” пропонувалося: у зв'язку з припиненням еміграції до Німеччини й Франції надати урядові гарантії для приватного польського капіталу, завдяки якому можна було б розвинути поселенську еміграцію до Південної Америки. Цей план підтримала Міжміністерська еміграційна комісія (МЕК), засідання якої відбулося 22 лютого 1933 р., за участю представників МЗС, МСО, Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства фінансів і Державного сільськогосподарського банку.

Комісія ухвалила рішення, передусім сприяти поселенським акціям в штатах Парана та Місійонес. Для підтримки колонізаційних заходів ЛМіК в Парані виділялося 100 000 зл. безвідсоткової позички. В Парані пропонувалося створити мережу зразкових польських поселень, зорієнтованих на збут у Польщі виробленої у них продукції. Планувалося також збудувати залізничну колію для з'єднання єдиною транспортною мережею ново придбаних територій в Куритибі. На придбання територій в Аргентині в провінції Місійонес, МЕК виділила 210 000 зл. Закуплені через Державне казначейство території в Парані та Місійонес, формально мали стати власністю, створених місцевими поляками товариств.

Фінансово підтримувалися й уже існуючі колонії. Для колонії “Білий Орел” в Еспіріто Санто, що на той момент знаходилася в занедбаному стані, було надано кредит в розмірі 120 000 зл. Чергові позички для цієї колонії були виділені в серпні 1933 р. Покривалися збитки від банкрутства польських колонізаційних спілок і в Перу [7, str. 12–18].

Для реалізації планів щодо розширення поселенської еміграції до Південної Америки МЗС Польщі, через підставних осіб, в липні 1935 р. створило акціонерну спілку “Північна колонізаційна компанія” (Compania Colonizadora del Norte Sociedad Anonima) в Аргентині з резиденцією в Буенос Айресі. Номінальний капітал спілки становив 700 000 песо, з яких МЗС викупило всю першу емісію в сумі 350 000 песо. Ця спілка придбала 46 000 га над річками Ато і Парана. В Бразилії польська дипломатія зацікавилася, створеною місцевими поляками, “Паранською осадницькою спілкою” (Parañska Spółka Osadnicza) з капіталом 26 000

мілрейсів, яка на той момент перебувала в стані занепаду. Восени 1935 р. МЗС, з капіталом 1 000 000 мілрейсів, увійшло до цієї спілки й придбало в Парані над річкою Ріо дас Кабрас 63 000 га землі вартістю 600 000 мілрейсів. Придбання землі здійснювалося також через підставних осіб, оскільки міністерство не могло виступати акціонером.

8 квітня 1935 р. у Варшаві було створено акціонерну спілку Міжнародне осадницьке товариство (МТО). До його керівного складу, на правах урядового комісара, увійшов, делегований МЗС, секретар Міжміністерської еміграційної комісії А.Зарихта. Акційний капітал спілки становив 500 000 зл., 50% якого покривав Державний сільськогосподарський банк, 50% – МЗС. МТО планувало утримувати акції двох польських поселенських спілок у Бразилії й Аргентині [6, str. 7–8].

У середині 1939 р. МТО, окрім 60 000 га в Аргентині та 63 000 га в Бразилії, володіло, створеною в Південній Франції, сільськогосподарською спілкою “Société Anonyme d’Exploitation Agricole w Perigueux”, у розпорядженні якої було близько 200 га площ. Для утримання цих трьох спілок із Державного казначейства виділялося близько 1 700 000 зл. До липня 1939 р. МТО вдалося оселити в Аргентині й Бразилії загалом 400 родин [6, str. 245].

Важливий вплив на формування колоніальних планів Польщі мала зовнішня політика Німеччини й Італії. Особливо наполегливою, щодо повернення старих та набуття нових колоній, була позиція гітлерівської Німеччини, що викликало велике занепокоєння не лише серед невеликих колоніальних держав, таких як Португалія, Бельгія, Голландія, а й у Великобританії та Франції. Всі французькі політичні партії не припускали ревізії статусу заокеанських французьких колоній на користь Німеччини чи Італії. Натомість публічна думка Великобританії, щодо колоній, розділилася. Лейбористи вважали, що через нерівномірний доступ до сировини, мир у Європі під загрозою, а Японія, Німеччина та Італія рано чи пізно вдадуться до практичних кроків, аби це змінити, якщо Великобританія та інші народи не погодяться на справедливий поділ територій. Натомість більшість консерваторів виступали проти зміни світового колоніального статусу. Частина з них ратувала за певні економічні концесії. Ллойд Джордж при тім стверджував: “Не думаю, що ми можемо бути спокійними, не розглядаючи питання мандатів. Я не прихильник поступок хоча б частиною Британської імперії, проте, відповідно до Версальського договору, згадані території передані Лізі Націй, а не у британську власність, яка й має всі вповноваження на них”. Міністр закордонних справ Е.Іден на засіданні Палати громад 24 лютого 1936 р. стверджував, що він “готовий будь-коли вивчити це питання, а саме обговорення могло б відбутися в Женеві” [12, str. 48–51].

Введення німецьких військ у демілітаризовану зону в Надренні викликало розгубленість серед західних політиків. 31 березня 1936 р. Гітлер розіслав урядам Великобританії, Франції, Бельгії й Італії меморандум, у якому, поміж іншим, висловив сподівання на те, що шляхом мирних переговорів, вдасться досягнути порозуміння в питаннях рівноправного права на колонії. У відповідь Великобританія виступила з ініціативою,

яку підтримала Франція разом з іншими європейськими країнами, США і Японія, про скликання міжнародної конференції з питань доступу до сировини [15, str. 237–238].

Польська дипломатія уважно спостерігала за перебігом дискусій довкола колоніальних питань. 29 січня 1936 р. уперше, під час засідання бюджетної комісії Сенату, з офіційною заявою виступив Ю.Бек. Зокрема він стверджував: “В результаті міжнародного порозуміння наша держава буде, очевидно, мати рівні права й можливості для реалізації своїх інтересів” [15, str. 48].

Розпочалося активна підготовка до формування польських колоніальних завдань. 9 травня 1936 р. у МЗС відбулася внутрішня конференція за участю В.Т. Дриммера, директора консульського департаменту та персонального бюро й А.Зарихти, начальника еміграційного відділу. В ході дискусій було визначено, що найкращим способом вирішити польські колоніальні претензії, було б відселення євреїв на мандатні території або в колонії в Африці. Припускали також, що на цих територіях можна було б поселити частину сільського населення [4, str. 1–6].

Ю.Бек вважав, що Польща не повинна відкрито заявляти про власний колоніальний ревізіонізм, оскільки ще не склалися належні обставини, а така ініціатива може бути негативно сприйнята світовим співтовариством. Натомість, на його думку, слід підготувати власну, добре обґрунтовану позицію, в разі появи дискусій на цю тему. Ю.Бек вважав, що висунення безпосередньої вимоги надання колоній є неприйнятним і слід оперувати іншими визначеннями, в жодному разі не вживати поняття “колонія”. Найбільш прийнятним, на його думку, могли б бути заяви про претензії на один із мандатів або колоніальних кондомініумів, чи спеціальних концесій на осадництво [3, s. 5].

Із закликом до активної проколонізаційної політики виступив сенатор Т.Петражицький. 20 червня 1936 р. на об’єднаному засіданні Правової і бюджетної комісії Сенату він заявив, що Польща, на відміну від Німеччини, не висуває колоніальних вимог, проте коли у світі постане це питання, Польща не матиме впливового голосу, оскільки зараз мовчить і не готує відповідно світову думку [13, s. 5].

МЗС на конференції 22 червня 1936 р. визначила, що найкращий момент проголошення власних колоніальних претензій – вересневе засідання Ліги Націй, на якому мало розглядатися питання італійської агресії в Абіссинії. Співпрацівники Ю.Бека наголошували, що Польщі слід зачекати з виголошенням своїх колоніальних претензій до моменту відвертого виступу в тій справі Німеччини. А.Зарихта стверджував: “Країни, які мають колонії, побоюючись міжнародного напруження, швидше згодяться на поділ якихось Убангї, Руанди–Урунді чи Анголи, а ніж спровокують початок нової європейської чи світової війни. Польща наголошує, що нещастя війни вдасться відвернути, якщо, народам, які задихаються, дати трохи місця під сонцем. Вкажемо на Руанду, Анголу, Танзанію. Ми виступаємо за знесення імміграційних бар’єрів і доступ до колоніальних джерел сировини, необхідних для покриття потреб кожної

країни. [...] Питання колоній на закордонних територіях ми ставимо в наступний спосіб: ми не маємо коштів, але маємо цінний людський матеріал. Із такою постановкою питання поєднуємо справи кондомініуму. Я є прихильником кондомініумної співпраці з малими країнами і в першу чергу із Бельгією і Португалією” [4, str. 11–12].

Свою позицію Міністерство закордонних справ аргументувало, по-перше, перенаселенням країни, по-друге, вичерпанням, за десять років, можливостей осадництва на східних кресах. Отже, справа здобуття колоніальних територій була нагальною [17, s. 11–12].

Між тим на міжнародній арені Муссоліні наполегливо намагався залучити Гітлера до спільної акції – ревізії колоніального статусу малих країн, таких як Бельгія, Голландія й, насамперед, Португалія. Італія намагалася втягнути до цієї акції й Польщу. Проте, Гітлер не поспішав розкривати свої наміри, залишаючи італійські пропозиції без уваги. Лише 9 вересня 1936 р. на конгресі Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини в Норимберзі в своєму посланні він вперше, у виразній формі, вимагав повернення німецьких колоній, необхідних, для розвитку економіки та платіжного балансу Німеччини [12, s. 45–47].

До більш радикальних кроків Ю.Бека спонукав виступ Гітлера, а також відміна в липні 1936 р. економічних санкцій проти Італії. 19 вересня 1936 р. на засіданні Ради Ліги Націй він запропонував ввести до складу Мандатної комісії польського делегата. Великої підтримки та розголосу цьому виступу надала Морська й колоніальна ліга, котра відіслала до Бека відкрити телеграму з привітанням: “У цьому вбачаємо перший крок Польщі до задоволення її колоніальних домагань” [12, s. 49]. 3 жовтня 1936 р., напередодні засідання Економічної комісії Ліги Націй, агенція “Іскра” надіслала з Женеви повідомлення, яке польська й закордонна преса трактували як офіційне висунення Польщею колоніальних вимог. У повідомленні стверджувалося, що польська делегація оголосить Економічній комісії свої тези, які стосуватимуться заморської експансії, й які можна вести до двох постулатів: Польща мусить отримати доступ до сировини та мати гарантовані можливості колонізаційної еміграції. Ці наміри Польща хоче втілювати разом з міжнародним співтовариством” [12, s. 49].

Польські тези, на засіданні Економічної комісії, виголосив заступник міністра промисловості й торгівлі А.Росе, котрий вказав на необхідність виділення міжнародного капіталу для фінансування еміграції з Польщі. Постійний представник Польщі при Лізі Націй Т.Комарницький, на засіданні політичної комісії, висловив зацікавлення польської влади в посиленні еміграції євреїв. 9 жовтня зібрання ухвалило британський проект резолюції щодо створення спеціальної комісії експертів для вивчення питань доступу до сировини. Було також ухвалено польську резолюцію, яка закликала Лігу Націй та Міжнародне бюро праці, до скликання спеціальної конференції, присвяченої питанням збільшення світового обороту капіталу та міграційних процесів [12, s. 51–53].

Напередодні осінньої сесії Ліги Націй МЗС виробило принципи польської колоніальної політики та

її пропаганди. Їх зміст було викладено в численних документах, розісланих відповідним установам упродовж літа 1936 – весни 1937 рр., та узагальнено в таємному документі “Демографічні й сировинні проблеми на міжнародній арені”, поміщеному в інформаційному перегляді “Польща й заграниця” (“Polska a Zagranica”) у числі 14 від 21 серпня 1937 р. [1, s. 401–411].

Жорстка позиція щодо повернення колоній та надання доступу до сировини Німеччини, Італії та Японії активізувала позицію світової спільноти і відкрила перспективи для досягнення своїх домагань перед Польщею. 8 березня 1938 р. Лігою Націй було створено Міжнародну комісію в справі доступу до сировини (так звана Комісія експертів). Німеччина та Італія відмовилися від участі в її роботі. В ході роботи конференції сформувався дві позиції: колоніальні країни на чолі з Великобританією намагалися скерувати дискусію до обговорення стану виробництва і потреб сировини у різних країнах; натомість, Польща і Японія домагалися, аби передусім розглянути питання фінансових труднощостей, пов’язаних із закупівлею сировини та обмежень заробітчанських міграцій. У результаті обговорення було прийняте рішення доручити секретаріату Ліги Націй зібрати статистичні матеріали про видобування сировини, та створити дві підкомісії – сировинно-колоніальну та фінансову, які розглянули б інші питання. До двох комісій увійшли представники Польщі [12, s. 161–164].

У ході роботи комісії і надалі проявлялися розбіжності в поглядах її учасників. Позиція Польщі відверто дратувала представників Великобританії, які обстоювали позицію колоніальних країн та стверджували, що світова сировинна ситуація не має нічого спільного з колоніальною проблемою. Японія запропонувала дотримуватися політики “відкритих дверей” у торгівельних відносинах на слабо заселених і економічно нерозвинутих територіях. Проти цього категорично виступили південноамериканські країни та Португалія. Натомість, Британія й Голландія не суперечили принципу “відкритих дверей”, даючи розуміти Польщі, що вона в перспективі може розраховувати на певні поступки в реалізації своєї пропозиції видобування сировини власним людським потенціалом.

Звіт комісії експертів був переданий на розгляд фінансовому і економічному комітету Ліги Націй. У результаті були прийняті загальні положення, в яких йшлося про зниження мита та обмежень на вивіз сировини з колоній, що стало ще однією спробою колоніальних країн послабити колоніальну пропаганду Німеччини, Італії та Японії.

Фіаско намагань пошуків колоній, або мандатів за допомогою Ліги Націй, викликало велике розчарування та критику польської дипломатії. Проте, широко розрекламована в середині країни ідея колонізації набула подальшого теоретичного довершення. В середині 1937 р. МЗС підготувало 10-літній колоніальний план на 1937/1938–1946/1947 рр., який передбачав закупівлю ділянок землі для польських переселенців у західній, центральній і південній Африці, створення спеціальних торгівельних підприємств, будівництво на території Африки складів і

торгівельних факторій та відкриття морського судноплавного сполучення між Польщею та Африкою. Для реалізації цього плану з бюджету країни заплановано виділити близько 26 000 000 зл. [5].

Не дивлячись на невдачі в реалізації колоніальних ідей через Лігу Націй, польська влада продовжила пропагандистську й організаційну роботу в середині країни, та вдалася до двохсторонніх дипломатичних переговорів з державами, від яких розраховувала на поступки в колоніальних питаннях. Проте, і ці зусилля не дали бажаних результатів. Уряд Франції, який дав згоду на вивчення можливостей поселення євреїв із Польщі на Мадагаскарі, під впливом публічної дискусії, відмовився від цих намірів. Не вдалося знайти порозуміння й з Великобританією.

Список використаних джерел

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN). – Ministerstwo Spraw Zagranicznych (далі – MSZ). – Sygn. 118. – Str.401–419.
2. AAN. – MSZ. – Sygn. 9580. – 123 str.
3. AAN. – MSZ. – Sygn. 9583. – 75 str.
4. AAN. – MSZ. – Sygn. 9586. – 101 str.
5. AAN. – MSZ. – Sygn. 9588. – 471 str.
6. AAN. – MSZ. – Sygn. 9842. – 232 str.
7. AAN. – MSZ. – Sygn. 9894. – 181 str.
8. Fiktus P. “Nowa Polska” w polskiej myśli kolonialnej do 1939 r. // <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=40280&from=FBC>
9. Główniński S. Emigracja i jej rola w gospodarstwie narodowym / S.Główniński // Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego oraz Przegląd emigracyjny. – 1930. – № 3, 4. – S.5–22.
10. Janowska H. Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939 / H.Janowska. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. – 340 s.
11. Jeziorański K. Ku rewizjonizmowi kolonialnemu / Kazimierz Jeziorański // Sprawy Morskie i Kolonialne. – 1936. – Z.2. – S.43–54.
12. Jeziorański K. Zagodnienie kolonij / Kazimierz Jeziorański // Sprawy Morskie i Kolonialne. – 1935. – Z.3. – S.21–36.
13. Kicinger A. Polityka emigracyjna II Rzeczypospolitej / A.Kicinger // Central European Forum for Migration Research. Working Paper. – Warszawa: CEFMR, 2005. – №4. – 82 s.
14. Kołodziej E. Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918–1939 / E.Kołodziej. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1982. – 291 s.
15. Kowalski M.A. Kolonie Rzeczypospolitej / M.A. Kowalski. – Warszawa: Bellona, 2005. – 368 s.
16. Pawłowski S. Domagajmy się kolonii zamorskich dla Polski / Stanisław Pawłowski // Sprawy Morskie i Kolonialne. – 1936. – Z.1. – S.6–16.
17. Postępy idei kolonialnej // Sprawy Morskie i Kolonialne. – 1937. – Z.I–II. – S.161–164.

Shvab A. G., PhD in History, Associate Prof., Dean of the History Department of Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), anatoliyshvab@gmail.com

Colonial policy of the Second Commonwealth of Poland: theoretical and practical aspects

The article is devoted to the theoretical explanation of the colonial policy of the Second Commonwealth of Poland and practical steps of Polish government for its realization.

Generally, the research is based on the analysis of theoretical and programme approaches, according to the matter of emigration and main state and public institutions colonization. It is generally analyzed the Polish government and the Ministry of Foreign Affairs practical steps, particularly, according to colonization and colonial policy.

It is concluded that colonial idea in Polish social, political and national view of the interwar period became a theoretical model of the Polish intellectual and political elites of overcoming a difficult social and economic crisis in Poland. The absence of internal possibilities for effective competitive economic model pushed the Polish government to create, due to the economic and diplomatic mechanisms, Polish settlements of colonial-type in the countries of South America and Africa.

Keywords: Polish colonization policy, colonial policy, the Second Commonwealth of Poland national policy.

Шваб А. Г., кандидат исторических наук, доцент, декан исторического факультета Восточноевропейского национального университета им. Леси Украинской (Украина, Луцк), anatoliyshvab@gmail.com

Колониальная политика Второй Речи Посполитой: теоретические и практические аспекты

Освещены теоретическое обоснование колониальной политики Второй Речи Посполитой и практические шаги польской власти по ее реализации.

В основу исследования положен анализ теоретических и программных положения по вопросам эмиграции и колонизации ключевых государственных и общественных институтов. Проанализированы практические шаги польского правительства в целом и МИД в частности по реализации колониальной и колониальной политики.

На основе изложенного материала сделан вывод, что колониальная идея в польской общественно-политической и государственнической мысли межвоенного периода стала теоретической моделью польских интеллектуальных и политических элит выхода из сложной социально-экономической ситуации, в которой оказалась молодая польское государство. Отсутствие внутренних возможностей для создания эффективной, конкурентоспособной социально-экономической модели подтолкнула польскую власть к созданию через миграционные, экономические и дипломатические механизмы скученных польских поселений колониального типа в странах Южной Америки и Африки.

Ключевые слова: польская колониальная политика, колониальная политика, национальная политика Второй Речи Посполитой.

* * *

УДК 94 (477-25) “1900/1907”

Тицький С. І.
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії історії, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), sergetickij@mail.ru

Еволюція етнополітичного простору міст України 1861 – 1914 рр.: методологічні засади дослідження

Метою даного дослідження є з'ясування основних методологічних засад, найбільш придатних для об'єктивного, комплексного вивчення еволюції етнополітичного простору міст України доби промислової індустріалізації наприкінці XIX – на початку XX століть. Переважно застосовані методи: діалектичний, логічний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний.

Основні висновки: сучасна суспільствознавча криза розвитку вимагає суттєвого перегляду як традиційних, так і новітніх методологічних концепцій історичних досліджень; однією з перспективних спроб такого перегляду є розробка інтегральної циклічно-висхідної цивілізаційної концепції та відповідного до неї термінологічного апарату, що певною мірою дозволяє більш адекватно реконструювати етнополітичну історію українського суспільства доби промислової індустріалізації.

Ключові слова: еволюція, етнополітичний простір, нація, етнос, інтегральна циклічно-висхідна цивілізаційна концепція.

Сучасне світове і вітчизняне суспільствознавство у цілому та українська історіографія переживає нині складний і неоднозначний період якісної трансформації.

Авторитетний історик Б.Г. Могильницький характеризує стан історичної науки на межі ХХ – ХХІ ст. як “історіографічну революцію” [9], а сучасний момент вважає її третім етапом. При цьому попередні два етапи він визначає як об'єктивістський, пов'язаний “з широкими історико-соціологічними побудовами, увінчаними грандіозним досвідом створення “глобальної історії”, і суб'єктивістський, ознаменований “поворотом до суб'єктивності” і “відкриттям” мікроісторії як провідного жанру історичного дослідження” [9].

Одна з провідних сучасних російських теоретиків історичної науки Л.П. Рєпіна вважає, що на першому етапі відбулося переміщення дослідницького інтересу від історичного макроаналізу до мікроаналізу, від “глобальних” проблем до “індивідуальних”, від довготривалих процесів до соціальної практики